

УДК 316.334.54

Емпірична репрезентація втілення інтеркультурної політики на прикладі мережі європейських міст

Альона Кузнєцова –
магістр спеціальності «Соціологія»
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Б. Хмельницького,
Мелітополь, Україна.
E-mail: alenakuz7134@gmail.com

У статті йдеться про те, що в сучасному суспільстві, де етнічна різноманітність стає не загрозою для розвитку, а перевагою, усе більше європейських міст приєднуються до програми Ради Європи «Інтеркультурні міста». За час існування програми безліч міст (понад 100 міст від 2008 р.) використовують етнічний ресурс як плацдарм для розвитку, модернізації й удосконалення політики містобудування, вирішуючи міжетнічні конфлікти виключно мирним способом. Особливу увагу приділено прикладам програм міжетнічної взаємодії європейських міст-учасників, які мають позитивні результати та є наочним прикладом успішної роботи програми.

Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Assepted: November, 2016

Ключові слова: місто, культура, міжкультурний діалог, інтеркультурні практики.

Kuznetsova Alena. The Empirical Representation of the Embodiment of Intercultural Policy on the Example of a Network of European Cities. The article said that in today's society, where ethnic diversity is not a threat to development, and the benefits, more and more European cities to join the program «Intercultural Cities» program, which has existed since 2008 and currently has 100 cities. The program offers 10 areas of development that helps cities correctly build its policy taking into account the interests of all cultures. These cities use ethnic resources as a springboard for the development, modernization and improvement of urban policy, solutions of ethnic conflicts by peaceful means. Proper use of software systems enable cities to develop properly. These cities do not lose their own identity. They adopt new practices, which are the basis and model for the development of cities around the world. But the main feature is that they solve the ethnic problems for the benefit of the city and benefits for themselves ethnicities. Particular attention is paid to examples of programs ethnic European member cities. This article will examine examples of examples of some of them. Conduct citywide forums, festivals, fairs contribute to the strengthening of inter-ethnic cooperation. These practices have positive results and is a good example of a successful program.

Key words: city, culture, intercultural dialogue, cross-cultural practices.

Кузнєцова Алёна. Эмпирическая репрезентация воплощение интеркультурной политики на примере сети европейских городов. В статье говорится о том, что в современном обществе, где этническое разнообразие становится не угрозой для его развития, а преимуществом, все больше европейских городов присоединяются к программе «Интеркультурные города». За время существования данной программы множество городов, которые присоединились к ней, используют этнический ресурс как плацдарм для развития, модернизации и совершенствования политики градостроительства. Особое внимание уделяется примерам программ межэтнического обмена европейских городов-участников.

Ключевые слова: город, культура, межкультурный диалог, интеркультурные практики.

Постановка наукової проблеми та її значення. Міське середовище – осередок для зустрічі різних субкультур, релігійних конфесій, етносів, найбільш динамічний простір для розвитку креативних ідей та інновацій. Водночас, це середовище акумулює найбільш повну палітру соціокультурних, економічних проблем і суперечностей, якщо значимість суспільного простору міста ігнорується місцевими лідерами. Тому не даремно сьогоденні дослідження феномену міста насамперед обумовлюються цілком практичним запитанням: наскільки сучасне місто як динамічне середовище здатне змінюватися залежно від факторної зумовленості як зовнішнього, так і внутрішнього характеру [4, с. 14–16]. Ураховуючи неоднорідність населення сучасних міст, потрібно звернути увагу на можливості подолання міжетнічних конфліктів та безпосереднє використання різноманітності в побудові міської політики, що й передбачає «Інтеркультурна стратегія», яка вже має певні результати на європейських просторах.

Аналіз досліджень цієї проблеми. До аналізу просторової обумовленості існування людини в соціологічній традиції зверталися такі класики, як О. Конт, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, П. Сорокін, Т. Парсонс, пізніше – Е. Гідденс, П. Бурдьє, А. Лефевр, Е. Соджа, А. Ален та ін. Аналіз міського простору і його окремих елементів здійснюють Я. Морено, Е. Богардус, Е. Берджес, Р. Парк. Проблеми міжкультурної взаємодії та проблеми мультикультуризму розкрито в працях Н. Мехти, Б. Строта, И. Томаса. Усебічний аналіз проблем сучасного міста виконують вітчизняні соціологи Є. Головаха, О. Злобіна, С. Макеев, В. Оссовський, А. Ручка, М. Шульга, О. Жулькевська, М. Грищенко та ін. Проте в межах цієї статті йтиметься про реально діючий проект «Інтеркультурне місто» [1], приєднавшись до якого, доречними стануть і соціологічні засоби вивчення міського суспільного простору [3].

Мета дослідження – репрезентація досвіду міжкультурних взаємодій у європейських містах у межах програми «Інтеркультурні міста».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В умовах українського та європейського сьогодення, коли українські міста переживають наплив внутрішніх переселенців, а європейські муніципалітети – біженців, професійне та свідоме управління етнокультурним розмаїттям стає однією з потреб і ключових функцій органів місцевої влади. Приклад того, де етнокультурна різноманітність є нормою й можливістю для всіх громадян на творче самовираження – модель інтеркультурного міста.

Інтеркультурне місто – спільний проект Ради Європи та Європейської комісії, спрямований на розвиток ідей і практичної реалізації інтеграції переселенців та національних меншин у суспільне й культурне життя міста. Ця концепція пропонує комплексну методику для надання допомоги містам у розробці своїх стратегій різноманітності, а також низку аналітичних інструментів.

Модель інтеркультурної інтеграції передбачає стратегічну реорієнтацію міського управління та політики, спрямованої на заохочення представників різних етнокультурних груп у керівні й адміністративні органи, заохочення позитивного інтеркультурного змішування, взаємодії між усіма жителями міста, а також розвиток компетентності місцевих установ для улагодження етнокультурних конфліктів і розвитку інтеркультурної взаємодії та інтеграції підтримка громадського дискурсу, що включає переваги різноманітності. Це комплексний стратегічний підхід керований компетентними лідерами поза межами політичних переділів й адміністративних структур, що заохочує місцевих діячів та установи сконцентруватися на освоєнні вмінь і талантів усіх громадян міста, у тому числі мігрантів, і створити оптимальні умови для їх активної участі в суспільстві та економіці.

Практичний досвід мережі інтеркультурних міст указує на те, що сильними стають виключно саме ті інтеркультурні міста, які успішно заохочують громадян, котрі походять із різних міст, до виявлення їх інноваційного потенціалу й здатності використовувати ресурси, уміння та творчість їхнього населення для підвищення привабливості міста й залучення нових інвестицій і можливості працевлаштування.

Міжетнічна взаємодія – лише один із багатьох напрямів роботи програми, але вона не менш важлива. Різноманітні заходи допомагають об'єднати різні етнічні групи та вирішити існуючі конфлікти, що й демонструє мережа інтеркультурних міст Європи. Одинадцять пілотних міст з одинадцяти країн (Ліон, Люблін, Іжевськ, Нойшатель, Берлін-Нойкельн, Суботіца, Тільбург, Реджіо Емілія, Патрас, Осло, Мелітополь), які брали участь у програмі з метою тестування та подальшого розвитку аналітичних і політичних інструментів, збагатили концепцію міжкультурного міста такими поняттями, як «міжкультурні лінзи», «моделі управління для міжкультурного розвитку», «стратегія міжкультурного міста», «індикатори міжкультурного міста». Ці міста відібрано за стійку прихильність міського керівництва до співпраці з розмаїттям, наявність надійної мережі громадських організацій, зацікавленість у цьому питанні міських службовців і місцевих ЗМІ.

Символічні жести, що демонструють відкритість міст «міжкультурному переливанню», можуть набувати різноманітних форм: запрошення іноземних громадян або представників меншин для виступів на офіційних урочистостях; прикраса школи копією колони пакистанської мечеті й алфавітами всіх мов, відомих у місті; запрошення мігрантів приєднатися до участі в таких традиційних формах культурного життя, як карнавали, або відмова від застосування в мові мовних форм із негативною конотацією [1].

Акцентуючи увагу на міжкультурному обміні та взаємодії, потрібно звернути увагу, що в статті розглядатимуться найбільш яскраві практики декількох міст-учасників.

Один із яскравих прикладів – інновації міської ради Барселони (Іспанія), яка встановила перелік забобонів і стереотипів, що зазвичай асоціюються з місцевою громадою мігрантів. Це стало частиною ініціативи, спрямованої на те, щоб виховувати городян у дусі поваги до різноманітності й боротися з негативними уявленнями про мігрантів. Ця ініціатива включена в міжкультурний план міської ради Барселони. Крім політичного забезпечення на рівні міської влади, цей план користується підтримкою 200 місцевих організацій і 3000 приватних осіб. Усі вони сприяють реалізації політики, яка зміцнює й спрямовує в належне русло мирне співіснування все більш різноманітних груп населення. Ініціатива включає безкоштовне навчання місцевих вихователів та експертів, які працюють із громадами мігрантів; поширення дидактичного коміксу, ілюстрованого місцевим художником Мігелем Гальярдо, і довідника для місцевих фахівців, котрі працюють у галузі соціальної згуртованості та міжкультурної інтеграції; а також створення веб-сайта, що відіграє роль ресурсного центру форм політичної роботи, спрямованої на боротьбу із забобонами й стереотипами.

У ході підготовки Міжкультурного плану для Барселони міська рада встановила як пріоритетне завдання створення системи внутрішньої взаємодії між відділами та участі на ранній стадії в заходах за межами міської ради. Для початку кожному відділу доручено провести діагностику його сфери дії з погляду міжкультурної перспективи.

Для цього потрібно відповісти на п'ять питань: *Яким чином зростання соціально-культурного розмаїття в місті за останні роки позначилося на вашій роботі? Чи вплинуло це на розроблювану вашим відділом політику? Із міжкультурного погляду, які сильні й слабкі сторони ви можете виділити в роботі вашого відділу? Що, на вашу думку, потрібно змінити в роботі вашого відділу, щоб дати відповідь на нові виклики й домогтися досягнення цілей, поставлених у міжкультурній моделі міста? Які показники можуть бути використані для оцінки ступеня досягнення зазначених цілей?* Ця методика дала змогу оцінити можливості міста, проаналізувати компетентність кожного відділу й сформулювати конкретні цілі й завдання для покращення роботи.

У 2008 р. міська рада Барселони, яка затвердила міську стратегію з питань міграції: чотирирічний план дій, що включає п'ять основних питань, одним із яких є проблема міжкультурних відносин. Протягом 2009 р. уповноважений міської ради з інтеграції та міжкультурного діалогу провів великі й багатосторонні консультації щодо здійснення заходів міжкультурного розділу плану інтеграції. Він доручив усім відділам міської ради провести оцінку своєї роботи щодо міжкультурної перспективи для з'ясування, наприклад, того, як планування роботи на районному та міському рівнях допомагає або перешкоджає розвитку контактів і взаємодії між етнічними групами та що потрібно зробити, щоб змінити ситуацію на краще.

Також передбачено консультації з жителями міста, для проведення яких сформульовано п'ять питань стосовно їх сприйняття, різноманітності, міжкультурного простору й ініціативи, які здійснюються у Барселоні. На веб-сайті, спеціально створеному для цього, з'явилися тисячі повідомлень, які стали предметом аналізу. Там також представлено результати 32 семінарів за участю жителів усіх районів міста (районні об'єднання та інші найрізноманітніші асоціації взяли активну участь у цьому процесі), 200 інтерв'ю, у тому числі за участю школярів, 150 відеоінтерв'ю з людьми різного етнічного походження й коментарі фахівців.

Усю цю інформацію згодом використано під час підготовки міжкультурної стратегії Барселони¹, яка значною мірою спиралася на концепцію й ідеї програми «Міжкультурні міста», оскільки в цей період ми працювали в найтіснішому контакті з Барселonoю.

У Ліоні (Франція) для розвитку міжкультурної стратегії та нагляду за її виконанням сформовано об'єднану платформу з чотирьох заступників мера, а для проведення реформ – групу дій щодо заохочення рівності в місті. Для з'ясування масштабів впливу різноманітності на міську політику проведено опитування думок й організовано зустрічі та наради за участю фахівців із цих питань².

¹ Див.: Barcelona, Spain – Intercultural City, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c471f

² Див.: International Intercultural Cities Network, <http://www.coe.int/en/web/interculturalcities/lyon>

Ще один приклад – Берлін (Німеччина), який дуже вміло провів процес консультування в межах підготовки стратегії дій із боротьби з дискримінацією. Це допомогло підняти ключові питання й визначити головні ідеї та ініціативи, які лягли в основу стратегії. Водночас консультації з різними відділами міського сенату дали змогу підбити підсумки попередньої роботи та окреслити можливі майбутні дії.

Другим кроком відділам запропоновано відповісти на пропозиції, представлені неурядовими організаціями. Деякі відділи заявили, що не мають ресурсів для реалізації запропонованих заходів, а тому в план дій уключено заходи, не пов'язані з витратами, і ті, для яких вишукують додаткові ресурси. Остаточний варіант плану дій містив кілька елементів – підсумковий звіт, рекомендації (дуже яскравий символічний жест на знак визнання їхніх зусиль); заяву адміністрації щодо запропонованих заходів, що не могли бути реалізовані у зв'язку з виниклими труднощами; перелік із 44 заходів із зазначенням запропонованих методів реалізації та джерел фінансування.

У Нойкельну (один із районів Берліна) є чимало проектів стосовно розвитку міжкультурного взаєморозуміння між його корінними жителями та іммігрантами. Управління культури й мистецтв організовує виставки, на яких розповідається про життєві долі мігрантів. Управління в справах молоді щорічно проводить кампанію підвищення міжкультурної обізнаності школярів у межах проекту «@thnien», задаючи такі питання, як «Звідки я прибув?», «Де моє коріння?», «Де мій дім?»³.

Ще в одному інтеркультурному місті Невшателі (Швейцарія) понад дев'ять місяців здійснювався проект «Невшатуа». Проведено сотні заходів (конференції, вистави, виставки, стендові кампанії) за участю численних партнерів⁴, що дало людям привід переосмислити їхнє звичайне уявлення про ідентичність міста й отримати більш плюралістичний образ свого міста, у якому близько 25 % жителів – це іноземці.

У 2001 р. Осло (Норвегія) оголосило себе відкритим містом. Така політика отримала назву «OXLO» – Осло екстра великого (XL) розміру в прийнятій одногосно міською радою декларації «Осло – місто для всіх». Вона проголошувала, що Осло – це місто, у якому всі жителі мають однакову цінність. Вони являють собою майбутнє Осло та є його найдорожчим ресурсом. Усі жителі цього міста з різними етнічними, культурними й релігійними походженням мають однакові основні права, обов'язки та відповідальність. Муніципалітет Осло прагне відображати різноманітність свого населення в складі своїх державних службовців і керівників, а також у послугах, що надаються⁵.

Культурний центр «Південний Схід» у Реджіо Емілія (Італія) є активним провідником сміливої ініціативи, спрямованої на те, щоб відродити громадянську культуру дебатів і самоврядування та перекроїти внутрішню структуру різноманітного співтовариства, яке проживає в районі залізничного вокзалу.

Центр перебуває у віданні добровольців різного походження. Важливу роль у його діяльності зіграло підписання пакту між жителями району та мером міста Реджіо Емілія. За його умовами, муніципалітет висловив довіру програмі центру й зобов'язався інвестувати кошти в розвиток району, а громадяни взяли на себе управління центром, турботу про громадські місця та виконання громадського контролю в районі для забезпечення поваги до закону й порядку. Поняття згуртованості та співіснування перестали бути простими словами – і громадяни демонструють свою прихильність цим принципам.

У ході реалізації підписаного пакту жителі розробляють проекти з боротьби зі зловживаннями алкоголем і наркотиками, уживають заходів цивільного посередництва у врегулюванні конфліктів між жителями, проводять роботу у сфері молодіжного та сімейного виховання й реалізують проект «Танці народів світу». Місто провело роботу з відновлення районного парку, поліпшення вуличного освітлення та збільшення присутності поліції. Протягом лише одного року район, який спочатку мав репутацію небезпечного й недружнього, став еталоном громадянської відповідальності та позитивного розвитку.

Проект заснований на ключових принципах взаємодії культур: участь громадян у визначенні цілей, діалог із міською владою й мобілізація міських служб на досягнення цих цілей спільно з

³ Див.: Berlin Neukölln, Germany – Intercultural City, <http://www.coe.int/en/web/interculturalcities/berlin-neukolln>

⁴ Див.: Neuchâtel Canton, Switzerland – Intercultural City, <http://www.coe.int/en/web/interculturalcities/neuchatel>

⁵ Див.: Oslo – Media in Oslo: responsible and intercultural, <http://www.coe.int/en/web/interculturalcities/-/media-in-oslo-responsible-andintercultural?inheritRedirect=true&redirect=%2Fen%2Fweb%2Finterculturalcities%2Foslo>

волонтерами із жителів району; розширення прав і повноважень громадян і міжкультурна комунікація; формування позитивного дискурсу й різних видів діяльності, заснованої на різноманітності (створення відеопрограм і випуск районного тижневика, участь артистів); діяльність, спрямована на зближення: скорочення психологічної дистанції в ставленні до «іншого» за допомогою видів діяльності, які залучають людей із різних верств суспільства.

Безперервний зворотний зв'язок і контроль із боку громадян є частиною розробленої системи. Задіяно кількісні та якісні інструменти, щоб надати потужну підтримку цієї ініціативи, яка розрахована на три роки.

Мотивація жителів на участь у проекті не була простою справою: першу громадську групу сформовано в результаті терплячої роботи й ходіння по квартирах району, установлення контакту з людьми, щоб переконати їх узяти участь у першій консультативній нараді. Проте рівень участі й роль жителів неіталійського походження все ще дуже низькі. Тому нині розглядають альтернативні методи консультацій і сприяння, включаючи в тому числі використання невербальних методів для того, щоб надати жителям більше можливостей для участі. Зокрема ініційовано розробку театрального проекту в якості засобу, що може допомогти мігрантам знайти нові форми вираження їхніх турбот і сподівань⁶.

Українське місто Мелітополь також є одним із найактивніших міст-учасників. За час членства в програмі проведено культурне мапування, опитування містян щодо наявних проблем, виявлення інтеркультурного індексу міста, а також створення «Плану інтеркультурної інтеграції міста Мелітополя на 2015–2020 роки» [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Міжкультурний простір можливостей, що створюється в інтеркультурних містах завдяки новій стратегії, сприяє впровадженню нових форм ефективного управління на місцевому рівні, об'єднанню зусиль різних секторів, мобілізації внутрішніх ресурсів і досягненню результатів, які впливають на покращення якості життя городян, трансформації взаємин між культурними спільнотами й формування міської політики.

Міжкультурна стратегія розвитку міст, випробувана та розвинена в межах програми Ради Європи «Інтеркультурні міста», дає змогу сьогодні впроваджувати нові прийоми управління, громадської участі, міжсекторної взаємодії, проектних підходів тощо для успішного майбутнього розвитку, а співпраця з наявними мережами й об'єднаннями міжкультурних європейських міст відкриває можливості успішної співпраці, обміну досвідом та ідеями міжкультурної інтеграції.

Джерела та література

1. Intercultural City: step by step. A practical guide for the use of the urban model of intercultural integration. – Strasbourg : Council of Europe, 2013. – 132 p.
2. Афанасьєва Л. В. Інтеркультурна модель як інноваційний чинник розвитку міжкультурної інтеграції міста / Л. В. Афанасьєва, А. С. Кузнєцова // Соціологічні студії. – 2015. – № 1 (6). – С. 6–10.
3. Жулькевська О. Суспільний простір міста як об'єкт соціологічного вивчення та емпіричний референт соціальних змін / О. Жулькевська, М. Грищенко // Соціологічні студії. – 2012. – № 1. – С. 61–66.
4. Нагорный Б. Г. Город как специфический объект социологического исследования / Б. Г. Нагорный // Социология міста: наукові проблеми та соціальні технології : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 14–16.

References

1. *Intercultural City: step by step. A practical guide for the use of the urban model of intercultural integration* (2013), Strasbourg, Council of Europe, 132 p.
2. Afanas'eva, L., Kuznetsova, A. (2015), Intercultural Model as an Innovative Factor in the Development of Intercultural Integration of the City, *Sociological Studios*, Vol. 6, No. 1 Pp. 6–10.
3. Zhulkevskya, O., Gryshchenko, M. (2012), Public Space of City as an Object of Sociological Investigation and Empirical Referent of Social Changes, *Sociological Studios*, No. 1, Pp. 61–66.
4. Nagorny, B. (2001), "City as a Specific Object of Sociological Studies", *Proceedings of the international scientific conference "Sociology City: scientific problems and social technologies"*, Dnipropetrovsk, Pp. 14–16.

⁶ Див.: Reggio Emilia, Italy – Intercultural City, <http://www.coe.int/en/web/interculturalcities/reggio-emilia>